

# Učiteljski Tovariš.

Glasiilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

**Vsebina:** Gmotne in pravne razmere goriškega učiteljstva. — Predlogi sprejeti pri zadnji glavni skupščini „Zaveze“. — Kdo laže in zavija javno mnenje? — Kritikujoči glasovi. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Dmštveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inzerat.

## Gmotne in pravne razmere goriškega učiteljstva.

Poročal na letošnjem „Zavezinem“ zborovanju Alojzij Urbančič, nadučitelj v Mirnu.

Slavni zbor!

Dan 15. maja 1869. je bil z zlatimi črkami začrtan v žalostni zgodovini avstrijskega šolstva in učiteljstva. Isti dan je šele padel prvi svetli žarek blagodejnega solnca v našo zgodovinsko, za vedno črno knjigo, katere vsak list je bil popisan z nebrot hudodelstev in brutalnih sil, ki so s strupeno roso zamorile vsak pojav k vstajenju našega stanu, k preporodu našega šolstva. Isti dan je naš presvetli cesar s podpisom položil temelj našemu stanu, vsadil je zrno, ki je do današnjih dni doraslo v mogočno drevo, v katerega hladni senci se hoče hladiti vsak razumen človek in vsaka politična stranka.

Temna senca v tem državnem zakonu je edino — stara pesem — § 55., ki je edino kriv, da ni šolstvo in učiteljstvo dospelo do one slave in moči, katero zasluži po svojem delovanju in po svoji važnosti. Vse zavedno učiteljstvo širne Avstrije se trudi, da bi razsvetlili tudi to senco z oživljajočimi žarki pomladanskega solnca. In tudi mi goriški učitelji izjavljamo s ponosom tu v našem parlamentu, da nismo spali, da smo žilavo delali, da bi si izboljšali svoje gmotno stanje, da bi vendar enkrat pozabili istiniti rek: „Kogar sovražijo bogovi, ga napravijo pedagogom.“

Nekaka posledica državnemu zakonu l. 1869. so bili deželni zakoni, s katerimi se je določno precizovalo učiteljske plače vseh dežel, in razni deželni očetje so imeli razne pojme o učiteljskih želodeh ter si po svoje tolmačili kljukasti § 55.

Z zakonom 1870. je naš deželni zbor določil učiteljstvu po 600, 500, 400 in 300 gld. ter ostal pri teh vsotah do l. 1900., izjemši zakone 1875. in 1879., s katerimi je sicer črtal vsoto 300 gld., a znižal opravilne doklade z 200, 100 in 50 gld. na 100, 75, 50 in 30 gld. Lepo izboljšanje! Na videzno so tem potom naše gmotno stanje izboljšali, a v resnici se nam je isto poslabševalo. Bodimo pravični! L. 1900. so sklenili zakon, s katerim so nam podelili po eden stotak več. Podvojili so plače s kronsko veljavo in nam dali milostno 1400, 1200 in 1000 K. S približno 18im službenim letom dobi goriški učitelj 1200 K in s 30im pa 1400 K. O

petletnicah v tem zakonu bom govoril pozneje. Naši deželni očetje so nam odrezali kruh zato tako pičlo, da se vidi skoz njega, ker razširjamo prosveto med našim ljudstvom. Tolažili so krotko tedanje učiteljstvo s svojimi simpatijami, kakor delajo to še dandanes, dasi dobro vedo, da njih simpatije prav čisto nič ne izpremene žalostnih naših razmer. Učiteljstvo je bilo v onih zlatih časih krotka in pohlevna ovca, ki so jo pripenjali k praznim jaslom, a obkladali ga s tolikim delom, da je pod njim ječalo in pozabljalo samega sebe. Vsakdo se je čutil srečnega, ako je našel kako postransko službo, ki je lajšala njegovo mizerijo s kakimi 100 K, a otrpnil je pri tem njegov stanovski ponos in mislil je, da mu je sojeno, da ostane do sodnega dne uboga para. Tuintam se je kdo spomnil na deželni zbor, navdušil nekoliko tovarišev v okolici, in romala je ponižna prošnja v nenasitljivi koš deželnega zbora v Gorico.

V slednjem desetletju je duh časa zdramil tudi goriško učiteljstvo. Videlo je regulacijo plač državnih uradnikov in državnih slug, videlo je izboljšanje vseh mogočih plač od navadnega dninarja do deželnega odbornika. Primerjalo je te s svojimi plačami in tudi s svojimi simpatijami in prišlo je do bridkega prepričanja, da je bolje manj simpatij, a več kron. Spoznali smo, da simpatije ne rede učiteljskih vdov in sirot ter pričeli smo prositi in rotiti gospode deželne očete, da naj uredijo tudi naše plače. Prosili smo posamezno — nič — prosili po okrajnih učiteljskih društvih — nič — prosili skupno — nič — prosili smo v slovenskem jeziku — nič — v italijanskem — nič — in v nemškem zopet nič! Prosili smo zaman tudi po naši „Zavezi“. Splošno avstrijsko uradniško društvo je imelo odprto srce naši bedi in odposlalo je deželnemu zboru obširno utemeljeno prošnjo in šele to je vslišal deželni zbor — ne, pardon! — njegov koš. Vrgli smo se v boj z vso silo, osmudili si večkrat prste, mnogi smo trpeli in trpijo še huda preganjanja, a ne obupamo, ne vdamo se oni letargiji, ker ista ne dovede našega stanu k sreči in svobodi. Zahtevajmo odločno, kar nam gre po božjem in prirodnem pravu! Ali nadaljujmo!

Naši deželni očetje na slovenski in italijanski strani so se nekoliko skavsali med seboj. In glej čudo! Lansko pomlad so se zastopniki vseh strank slovesno izjavili v javni seji, v deželni hiši, da se mora izboljšati gmotno stanje goriškega učiteljstva, ki je bilo po besedah enega poslanca „maltrahato“. Izvolili so si takoj šolski odsek, ki je tudi sestavil

načrt v izboljšanju naših pravnih razmer. Prišli smo torej vsaj do načrta. Lep korak naprej! V prvih letih, ko se je začelo učitelstvo gibati, so delali deželni poslanci tako. Deli so učiteljsko vprašanje na dnevni red in ga pri zasedanju kar „stillschweigend“ preskočili. Potem, ko smo bili glasnejši, so tudi obravnavali naše razmere, a jih dosledno odkladali z vednim refrainom: „Dežela je uboga.“\*) Lansko pomlad so izdelali že načrt, ki je bil sicer skop, a vendar pomenil neko izboljšanje. Vsi so nam zatrjevali, glejte, poslanci vseh strank so vneti za šolstvo in učitelstvo in tudi jaz sem bil toliko optimist, da sem se kesal, da smo se vrgli v volilno borbo. Prešli so tedni, prešli meseci — a načrt je bil vedno le načrt. Zasedanje deželnega zbora se je zaključilo in se je žugala tudi načrtu nemila usoda — „v nenasitni koš pojdeš.“

Začela se je doba naših zborovanj in tuhtali smo vsak četrtek v Gorici, kje je in kaj bo z našim načrtom. Tuintam smo bolj nestrpni in drzni vprašali kakšnega gospoda poslanca, kaj vendar mislijo. Stiskali so ramena, zagotavljali nam svoje simpatije in časih tudi rekli: „Že bo, že! Potrpajte, da najdemo denar! Davek na pivo itd.“ Vse je kazalo, da je načrt le mrtvorajeno dete. Sklenili smo, da moramo zopet k živim obuditi to mrtvorajeno dete in povabili smo k zaupnemu shodu v Ajdovščino vse gg. slovenske deželne poslance dne 4. decembra p. l. Prišla sta zastopnika obeh strank g. dr. Tuma in g. župnik Grča. Izjavila sta svoje mnenje, in bili smo takorekoč gotovi, da bo načrt sprejet z vsemi slovenskimi in s 4 italijanskimi glasovi takozvane Luzzattove frakcije. V Ajdovščini smo bili vsi prepričani, da pojde, in jaz sem tisto noč sanjal, da sem stopil s slavklici v deželni zbor ravno v istem hipu, ko je naš preblagorodni g. deželni glavar rekel „accettato“ (sprejeto). Žalibog — bile so le sanje!

Deželno učiteljsko društvo je tik pred zasedanjem deželnega zbora 21. decembra sklicalo zaupni shod vsega učitelstva v gledališni dvorani v Gorici in povabilo vse slovenske in italijanske gg. deželne poslance. Prišli so od 21 le 4 gg.: Berbuč, Tuma, Luzzatto in Holzer. Shod je bil impozanten. Odločno smo pojasnili svoje težnje v vseli treh jezikih, a iz govorov gg. poslancev smo dobili le malo upanja in bili smo baš nasprotnega prepričanja kakor v Ajdovščini. S klici „lasciate ogni speranza voi che entrate“ smo se razšli. G. deželni odbornik Berbuč nam je na dolgo in široko pojasnjeval deželne finance in začel je zopet staro pesem da capo: „Ni denarja — dežela je uboga!“ Umljivo, da nismo ostali dolžni odgovora. Žalostno dejstvo pa je, da je dežela samo za nas učitelje uboga, med tem ko imajo vsi deželni odborniki in ostali deželni uslužbenci od najvišjega deželnega uradnika do sluge pri deželnem odboru prav lepe in dostojne plače.

Naš načrt je torej ostal le načrt. Ne! Iz šolskega odseka je šel v finančni in ta ga je začel neusmiljeno striči in briti na vseh straneh, da je siromak res ves krvav samih korektur (govornik kaže ta načrt ves počrtan z rdečo tinto zborovalcem) in da bodo tisti vinarji res krvavi vinarji, ki jih sne nikdar sito učitelstvo ubogemu kmetu. (Prosto po „Prim. listu.“) Ta ostriženi načrt je končno prišel v razpravo v seji deželnega zbora dne 2. januarja t. l. Bil je z raznimi smešnimi ceremonijami celo soglasno sprejet v prvem, drugem

in tretjem čitanju. Zdaj pa si nekoliko oglejmo ta načrt! Določa nam plačo 1600, 1400, 1200 K, koleginjam vedno 200 K manj, dasi smo se in se še vedno in povsod odločno potegujemo za zenačenje v delu in plačilu, kar je edino pravično, moderno in kar naj jasno dokazuje našo odkritosrčno kolegijalnost in stanovsko ljubav. No, vse to bi v tem načrtu ne bilo tako obupno, da ni isti namenoma tako skljukan v §§ 10. in 16., da ne dobi najvišje sankcije. S katero besedo bi dostojno in po vrednosti klasifikoval tako postopanje deželnega zbora z vsem našim stanom!? Vkljub protestu vladnega zastopnika so gg. deželni očetje pokazali svoje simpatije do nas in so trdovratno ostali pri imenovanih §§ edinole zato, da so pokopali ves zakon. Pri obravnavi s tem mrtvorajenim detetom (g. župnik in poslanec Grča ga je v Ajdovščini imenoval Marani-Berbuč) se je od vseh strank zopet poudarjalo simpatije, v katerih je kar „gorel“ g. dr. Luzzato, boreč se za §§ 10 in 16, ki ravno onemogočujeta najvišjo potrdbo.

In da govorim z besedami tega g. poslanca, izjavljam, da ni bilo goriško učitelstvo še nikdar tako bridko „mal trattato“ kakor ravno pri tem zadnjem zasedanju. Ali ta igrokaz — imenujmo ga „učiteljska tragedija“ — ni še bil dovršen v deželnem zboru. Zadnje najplemenitejše dejanje se vrši šele potem po sprejetju tega zakona, ki ne more biti nikdar potrjen po jasni izjavi vladnega zastopnika radi že omenjenega § 10., ki pravi: „Član učitelstva se upokoji s privoljenjem deželnega odbora i. t. d.“ Vlada nikakor noče dati iz rok te pravice radi upokojitve deželnemu odboru in je tudi na to lojalno opozorila deželni zbor, a zaman! Vsi gospodje — izjemši dr. Tuma s tovarišema — so odločno zahtevali to določbo samo zato, da bi bil ves zakon s „privoljenjem deželnega odbora“ — mrtvorajeno dete. Vlada je vnetja za regulacijo naših plač, ker mora v mnogih kočljivih zadevah pripoznati, da je naš boj opravičen, ker je boj za ljubi kruhek in za povzdigo ljudske omike. Naši gg. deželni poslanci — posebno sedmorica pod Gregorčičevim vodstvom — so se vkljub temu bali, da bi vlada vendarle predložila zakon v sankcijo, ne oziraje se na nalašč nastavljeni zanki. Kako to preprečiti? Saj imamo svoje župane, sklicujemo jih na županske shode in ti naj pošiljajo e. kr. namestništvu resolucije, v katerih se odločno zahteva: „Ne predložite zakona presvetlemu vladarju v potrdbo!“ Tako vidite — dragi tovariši in milostne tovarišice — tako se sedaj lovi lov proti nam po deželi, in župani — cvet našega naroda — nasprotujejo našim plačam pod pretvezo, da so preveč obdačeni. To je tudi deloma resnično, a mi tega nismo krivi, pač pa edino le naši nekdanji slovenski g. deželni očetje, ki so bili pred tridesetimi leti toliko naivni, da so 1870. sprejeli kakor nekako koncesijo zakon o okrajnih šolskih zalogih mesto deželnega v veseli nadi, da bodo slovenski okraji imeli vedno le pičlo število ali pa celo nič šol, kakor jih niso imeli do l. 1870. Zaradi te nevednosti deželnih poslancev tarejo posestnike visoke šolske doklade, učitelstvo pa jako pičle plače. Sedanji gg. poslanci imajo simpatije za nas (chi non riderebbe) in kaj še naj zahtevamo več — mi prešerneži! Tudi lepe fraze „pionirji omike“ nam časih prilete na razvajena ušesa, a denarja nam nočejo dati brez deželnega šolskega zaloga. Italijani pa tega nočejo, ker to bi bilo mestu Gorici v škodo. In tako smo vedno tam, kjer smo bili pred 30 leti. Razlika je le ta, da imamo sedaj manj kron kakor prej goldinarjev, ker so živila in sploh vse socialne potrebe sedaj mnogo, mnogo dražje nego nekdanj. Naši slovenski deželni poslanci se že celo desetletje trudijo

\*) Ta refren je najljubša pesem vseh deželnih očetov po vseh kronovinah, kjer „izboljšujejo“ učiteljske plače. Imenitni peveci so ti deželni očetje — posebno klerikali!

popraviti napako svojih prednikov in ustanoviti deželni šolski zalog, a ne gre in ne gre. Posrečilo bi se to le v srečnem slučaju, da bi se pridobilo zastopnika furlanskih občin za deželni zalog. Ker je eden teh učitelj naš g. tovariš Falconer, mislimo, da ga sprijaznimo s to idejo. Težje bo to drugemu in sicer g. dr. Faidutti, ki je istočasno tudi mestni občinski svetovalec v Gorici. Sicer pa poizkusimo svojo srečo še na to stran. Dal Bog, da bi nam ne izpodletelo!

K sklepu še nekaj o petletninah. Zakon z dne 6. oktobra 1900 pravi v § 5: „Učitelji in podučitelji, imajo čí spričevalo učiteljske sposobnosti, ki so skozi pet let na kateri občni javni ljudski šoli v državnem zboru zastopanih kraljevin in dežel nepretrgoma in z dobrim vspehom učiteljevali, dobijo ne glede na to, ali so bili stalno ali začasno imenovani, po končanem petem letu službovanja 10% povišek svoje letne plače in tako od petih do petih let, dokler ne dosežejo poviška za šesto petletnino.“ Velikanske so naše petletnine v zneskih 100 K, ki jih dobi le oni, ki je pet let služboval z dobrim uspehom. Vsak človek, ki čita ta § 5., je prepričan, da dobi učitelj petletnino po petem službenem letu brez ozira na provizorično ali definitivno nameščenje. Tudi naše šolske oblasti so to priznale v privatnih razpravah, a ko sem zahteval petletnino po svojih petih, z dobrim uspehom dovršenih službenih letih, so mi odbili prošnjo kar zaporedoma c. kr. okrajni šolski svet, deželni šolski svet in c. kr. ministrstvo — češ, služiti moraš pet let po usposobljenostni izkušnji. Deležnik „imajoč“ jim ni šel v glavo, kakor Prešernovemu kmetu, ki „kolne, molitve tvoje bravši“. Vso zadevo sem izročil upravnemu sodišču in tam leži moja pritožba že celo leto. C. kr. okrajni in deželni šolski svet sta po moji slutnji mojega mnenja. Slednji je celo z dopisom dne 26. marca 1901, št. 62, naprosil deželni odbor, ako bi hotel predložiti deželnemu zboru nov zakonski načrt za določitev dobe, od kdaj se šteje petletnina ljudskemu učiteljstvu in tako bolje precizovati citirani § 5. Deželni odbor je odgovoril „z vtemeljeno vlogo“, da se mu nikakor ne zdi potrebno popraviti tisti zakon. Popravili pa so to določbo radi petletnin v letošnjem zakonskem načrtu, a nam v škodo. Tisti „imajoč“ se jim je dozdeval vsekako sumljiv, pekla jih je vest, ker prav ne umevajo — ali bolje: nočejo umevati — glagolskih oblik in popravili so § 5. zakona 1900 v § 9. v onem famoznem zakonskem načrtu zadnjega zasedanja. Po novem § 9. bi se torej glasile določbe radi petletnin: „Od prvega dne meseca, ki sledi neposredno dnevu pridobljene učiteljske usposobljenosti, dobijo učitelji in učiteljice, ki so skozi i. t. d.“ kakor v § 5. zakona 1900. S to določbo so nam torej napravili križ čez petletnine z vštrevšimi službenimi leti pred usposobljenostnim izpitom, ki so nam jih določili z deležnikom „imajoč“ v prejšnjem zakonu iz 1900. Tako, vidite, se izboljšuje učiteljsko gmotno in pravno stanje v goriškem deželnem zboru. S tem slavnim činom so naši gg. deželni očetje dokazali svoje vroče simpatije in svoje ljubeče očetovsko srce za učiteljski stan! (Ogorčeni klici: Škandal!)

Iz tega skromnega poročila spozna pač vsakdo velikansko skrb našega deželnega zbora za učiteljstvo in ljudsko prosveto. In drugod po naši razburkani Sloveniji tudi ni nič bolje. Goriško učiteljstvo je prisiljeno životariti, ker ne more ob vedno večji draginji vseh živih in drugih življenskih potreb dostojno preživljati sebe in družine. V vseh avstrijskih kronovinah je bolje poskrbljeno za učiteljske vdove in sirote. Poznam pri nas učiteljske vdove, ki morajo delati kakor

navadne dninarice, da se preživijo. Vdova odličnega slovenskega učitelja — velezaslužnega glasbenika — (klic: Volarič!) mora se v Gorici vsak dan boriti z revščino in le ob največjem naporu zasluži toliko, da živi, a ne dostojno živi. Škandal je to za našo deželo! Da ne bije goriškemu učiteljstvu v prsih ljubeče srce do našega ljubljenega naroda, bi predlagali z vso opravičenostjo: „Ako država noče doprinesati za naše ljudsko šolstvo in dežela ne more prenašati vseh stroškov, ne preostaja drugega, nego da se zapre toliko šol, kolikor jih ni mogoče primerno vzdrževati.“ (Res je!) Kadar potrebujete delavcev na narodnem polju, nas poznate in s simpatijami in frazami nas spravite k brezplačnemu delu, ker imamo odprta srca za blagor in prosveto našega naroda. Ko pa zahtevamo le eden del svoje krvavo zaslužene plače, nas ne poznate. Bojim se le, da se bodo maščevala ta neovrgljiva dejstva, ker narod brez dobro urejenega šolstva in gmotno neodvisnega učiteljstva ne bo mogel vztrajati v konkurenčnem boju z drugimi narodi, ki znajo bolje ceniti šolstvo in učiteljstvo. Ob raznih prilikah smo „pionirji omike“ pri narodnem delu, ob času našega plačevanja se nam pravi: „Dežela je uboga“, a mnogokrat se pa kar naravnost ščuva proti nam in to s takega mesta, iz takih krogov — — — no — zašel bi — plašč čez! A „viharju kljubujem, ostanem!“ bi lahko rekel učitelj z našim planinskim slavcem.

Ponosno se dviga naš stan, z ljudsko prosveto raste naš ugled in z rapidnimi koraki se bližajo časi, ko se nehamo boriti z ljudsko nevednostjo, in ti časi gotovo prineso nam popolnega vstajenja dan in ti časi razsvetlijo z modernimi električnimi žarnicami našo dosedanjo temno zgodovinsko knjigo. Zanašajmo se na svoje blagodejno delo za prosveto in omiko slovenskega naroda, in edino v tem delu je spas našega trpljenja! Naprej! (Viharno odobravanje.) Naprej!

## Predlogi,

sprejeti pri zadnji glavni skupščini „Zaveze“.

Delegacije:

Delegat Anžlovar: 1.) „Zaveza“ deluj na to pri društvu „Učit. konvikt“, da ta isto razširi svoj delokrog na vse slovenske kronovine — tako v dolžnostih kakor v pravicah.

2.) Na lanskem občnem zboru „Zaveze“ sprejet predlog radi cenzure dopisov iz Istre naj se razveljavi.

3.) „Zaveza“ deluj na pristojnem mestu na to, da bo istrski deželni šolski svet zakon iz l. 1872. z dne 8. maja izpolnoval posebno §§ 1. in 11. (zakon govori o okrajnih učiteljskih kakor tudi o deželnih konferencijah).

4.) „Zaveza“ razpošlji posameznim društvom ravno toliko protivprašanj, kolikor jih je blagovolil razposlati preč. knezoškof A. B. Jeglič svojim podložnim.

Delegat Luznar: „Zaveza“ razpiši dve nagradi po 50 kron za dva najboljša pedagoška spisa, ki ostaneta last „Zaveze“ in ki se objavita v „Popotniku“. Temo, oziroma vprašanje teh razprav določi uredništvo „Popotnika“.

Delegat Jakše v imenu Savinjskega učit. društva: „Zaveza“ naj deluje na to, da si ustanovi rezervni zaklad ali fond. Tak fond bi bil velikega pomena za „Zavezo“ v slučaju kake akcije ali agitacije, ki bi se slučajno kdaj začela za izboljšanje našega materialnega položaja, in tak fond bi tudi sploh služil ugledu učiteljskega stanu ter naše